

# Vuk'uzenzele

Yi humelerisiwile hi: Vufambisi bya Mfumo bya Vuhlanganisi na Mahungu (GCIS)

English/Xitsonga

N'wendzamhala 2022

## PrEP yi nga sivelela HIV

**L**oko Afrika-Dzonga yi tsundzuka Siku ra Aids ra Misava hi siku ra 1 N'wendzamhala na Masiku ya 16 ya Vugingiriki byo lwisana na Madzolonga lama Simekiweke eka Rimbewu (GBV) kuskela 25 Hukuri kufikela 10 N'wendzamhala, Vuk'uzenzele yi valanga vuxaka exikarhi ka GBV na HIV/AIDS.

Nkwama wa Angulo eka Madzolonga lama Simekiweke eka Rimbewu na ku Dlayeteriwa ka Vaxisati (GBVF) wu ringeta ku tiyisisa leswaku Afrika-Dzonga yi hava GBVF ehenhla ka vavasati, vana; na mukajana, mujakati, mukanyayi, wo ticinca rimbewu, nhwajana, rimbewuhambuko, lava nga riki na switwi swa timhaka ta masangu na vaaki van'wana va (LGBTQIA+).

Nkwama lowu wu simekiwile hi Phuresidente Cyril Ramaphosa hi Nyenyanyana 2021, ku seketela ku tirhisiwa ka Kungu ra Xiqhinga ra Rixaka hi mayelana na GBVF. Hi ku ya hi webusayiti ya nkqama, wu endla ntirho wa nkoka wo tisa ku cinca, hi ku ya hi ndzavisiso,



vulemukisi na nseketelo wo khomeka eka mihlangano leyi khumbekaka eka nyimpi yo lwisana na GBVF.

Wun'wana wa mihlangano leyi seketeriwaka hi nkqama lowu i Gugu Dlamini Foundation leyi kumekaka eKwaZulu-Natal, leyi nga kuma R250 000 kusuka eka GBVF hi 2022.

Mulawuri wa Vurhangerinkulu wa Gugu Dlamini Foundation, Mandisa Mabaso, u tumbuluxe fawundexini leyi hi 2010 endzhakukaloko manana wa yena – mufi Gugu Dlamini – a dlayiwile hi ku fayeteriwa hi maribye hi 1998 eDurban hikwalaho ko humesela erivaleni xiyimo xa yena xa ku va a ri na HIV.

“Xikongomelo xa fawundexini leyi i ku tiyisa mafumelo

ya miganga ku antswisa angulo wa GBVF, leswi nga na nkoka eka ku fikelela vulawuri bya ntungukulu wa HIV eAfrika-Dzonga,” ku vula Mabaso.

“Yi tlhelayi vana xikongomelo xo hunguta mitluletavuvabyi ya HIV/AIDS, ku tlakusa mfikelelo wa nhlayiso na ku antswisa mivuyelo ya rihanyo eka vaxisati na vaxinuna lava nga tluleriwa na ku khumbeka hi HIV/AIDS,” a engetela.

Mali leyi kumiwaka hi fawundexini yi pfuna vavasati na vanhwanyana va 522 255 na vavanuna na vafana va 900 vo suka eka mindyangu leyi nga khumbeka hi GBV na madzolonga ya le makaya; vanhu lava xanisiweke lava nga vatsoniwa; na vaaki va LGBTQIA+, ku vula Mabaso.

Hi ku ya hi UNAIDS, eka

tindhawu leti nga na ku tikeriwa hi HIV ka xiyimo xa le henhla, vavasati lava va nga vaxanisiwa va GBV va lungutana na 50% ta nkoteko wa ku khomiwa hi HIV. Swin'wana swa swivangelo swa leswi i ku pfinyiwa na ku vavanuna va ala ku tirhisa tikhondomu.

### Xana PrEP i yini?

Yin'wana ya tindlela to sivelela ntluletavuvabyi wa HIV i ku teka Murhi wo Sivelela hi loyi a nga Hava Xitsongwatsongwana (PrEP), ku nga murhi lowu tekiwaka siku na siku hi vanhu lava nga hava HIV lava nga eka nxungeto wa le henhla wo khomiwa hi HIV, hi ku hlangana hi swa masangu, kumbe ku tirhisa swidzidziharisi swo titlhava.

Hi Mhawuri, Holobye Joe Phaahla u vule leswaku Afrika-Dzonga yi na nhlayo ya le henhla yo sungula ku tirhisa PrEP yo nwiwa eAfrika ya le dzongeni wa Sahara. U vule leswaku 70% kumbe 2 419 wa tindhawu ta Afrika-Dzonga ta nhlayiso wa rihanyo wa masungulo ti ngenhisile PrEP yo nwiwa eka tiphakeji ta tona ta vukorhokeri bya ntolovelolo.

“Munhu loyi a nga eka PrEP

a nga boheki ku yi nwa vutomi bya yena hinkwabyo, a nga hlawula ku nwa nkarhi wun'wana na wun'wana lowu a nga eka nxungeto wo tluleriwa hi HIV. Hambiswiritano, ku va PrEP yi tirha hi ku hetiseka, yi fanele ku nwiwa siku rin'wana na rin'wana [hi nkarhi lowu],” ku tiyisisa Mabaso.

Yi fanele ku tirhisiwa xikan'we na tindlela to tisi-rhelela tin'wana, to tanihi tikhondomu ta vaxisati na ta vaxinuna, hikuva PrEP a yi sirheleli munhu eka mavabyi man'wana lama tlululaka hi ndlela ya masangu naswona a hi xisivelambeleko.

Mabaso u vula leswaku eka swiyimo laha varhandzani va lavaka ku kuma n'wana, PrEP yi nga pfuneta ku sivelela ntluletavuvabyi wa HIV eka muringani loyi a nga hava HIV na le ka n'wana lowo ka a nga si velekiwa.

Eka nkarhi wa sweswi, ekusunguleni ka lembe leri, Vulawuri byo Lawula Swikumiwa swa Rihanyo bya Afrika-Dzonga byi pasise ku tirhisiwa ka xingwavila xa le

**Swi ya emahlweni eka pheji 2**



**Monate Coffee creates future entrepreneurs**

**Page 5**



**Teens determined to promote menstruation dignity**

**Page 11**



Ku hlaya Vuk'uzenzele dawuniloda GOVAPP eka:



Secha SA Government eka Google playstore kumbe

**HLANGANA NA HINA**

Vuk'uzenzele

@VukuzenzeleNews

Webusayiti: [www.gcis.gov.za](http://www.gcis.gov.za)

Imeyili: [vukuzenzele@gcis.gov.za](mailto:vukuzenzele@gcis.gov.za)

[www.vukuzenzele.gov.za](http://www.vukuzenzele.gov.za)

Tel: (+27) 12 473 0103

**Tshedimosetso House:**

1035 cnr Francis Baard and Festival streets, Hatfield, Pretoria, 0083

**YA MAHALA A YI XAVISIWI**

### Swi ya emahlweni ku suka ekapheji 1

ka xirho xa xisati tanihi PrEP. Xingwavila lexi xi na xidzidziharisi xa *antiretroviral* lexi vuriwaka *dapivirine* naswona xi boheka ku cinciwa n'hweti yin'wana na yin'wana. Hi ku engetela, PrEP yintshwa – nereta leyi tekaka tin'hweti timbirhi– ya ha yimele ku pasisiwa. Xikan'wekan'we

loko yi pasisiwa, vanhu a va nga ha boheki ku nwa philisi siku rin'wana na rin'wana.

### Masangu yo hlayiseka

Xikongomelo xa fawundexini i ku hunguta mitluletavuva-byi ya HIV hi ku tlakusa ku tirhisiwa ka khondomu na masangu lama hlayisekeke.

“Hi khutaza vana na vantshwa ku hlwela ku endla masangu kufikelaloko va rin-

ganerile ku kota ku hlawula va ri na ku twisisa na ku hlawula ka rihanyo lerinene,” ku vula Mabaso.

“Hi tlhela hi tlakusa timhaka ta masangu lama hlayisekeke hi ku tshikelela ku tirhisiwa ka khondomu na ku va na muringani un'we hi nkarhi. Ku tirhisiwa ka swidzidziharisi hi ndlela yo biha – ngopfungopfu leswi swi tlhaveriwaka kunene – a swi bumabumeriwi tanihileswi

swi tlakusaka nxungeto wo tluleriwa hi HIV,” a engetela.

Fawundexini yi tlhela yi havexerisa matimba vanhu lava hanyaka na HIV/GBV na lava nga eka nxungeto wa yona xikan'we no khumbeka hi yona ku tiva timfanelo ta vona na ku fikelela vululami na vukorhokeri bya xinawu ku sivela no alelana na ku onhiwa ka timfanelo ta ximunhu. **U**

Ku kuma vuxokoko hi vutalo na ku pfuneka kusuka eka Gugu Dlamini Foundation, endzela [www.gugudlaminifoundation.org](http://www.gugudlaminifoundation.org). Ku kuma vuxokoxoko hi vutalo mayelana na PrEP, endzela ndhawu ya nhlayiso wa rihanyo ya le kusuhi na wena.

# Leswi vamanana lava nga na HIV lava mamisaka vele va faneleke ku swi tiva

**L**oko Afrika-Dzon-ga yi tekela enhlokweni Siku ra Misava ra Aids ra vu1 ra N'wendzamhala, Ndzawulo ya Rihanyo ya le KwaZulu-Natal yi tsundzuxile vamanana lava nga na HIV ku anakanya hi ku mamisa vana va vona vele ntse-na ku ringana tin'hweti ta tsevu.

Hi ku ya hi ndzawulo, loko u ri manana loyi a mamisaka vele loyi a nga na HIV, swi na nkoka ku burisana na mutsundzuxi wa wena wa HIV hi swilanghwa swo nyika n'wana swakudya.

Loko u hlawula ku mamisa vele, tiyisisa leswaku u mamisa vele ntse-na eka tin'hweti ta tsevu leto sungula.

Ndzavisiso wu kombile leswaku n'wana u na nkoteko wa le hansi ngopfu wo khomiwa hi HIV eka masi ya vele loko manana a mamisa rona ntse-na.

Eka tin'hweti leti u nga biha emirini, naswona u ri karhi u mamisa vele, vona leswaku u tirhisa khondomu hi nkarhi wo endla masangu ku sivela ntluletavuvabyi lowuntshwa. Loko u ri na swiphiqu swihi kumbe swihi swo tanihi ku twa ku vava ka tinhlungu kumbe mavele yana etlili-

niki hi xihatla ku ya kuma ku pfuneka.

Ndzawulo yi bumabumela ngopfu ku mamisa vele ntse-na hikuva swi pfuna n'wana ku tiyisa masocha ya miri na ku vumba vuxaka byo tiya exikarhi ka manana na n'wana. Ku mamisa vele swi tlhela swi hunguta nxungeto wa ku khomiwa hi mfukuzana ya vele eka manana.

### Swikhorwihava na mitiyiso ya ku mamisa vele

Ku na swikhorwihava swo talanyana leswi yelanisiwaka na ku mamisa vele, ndzawulo yi humesele erivaleni vunwa bya swikhorwihava leswi hi ku hlamula swivutiso leswi landzelaka leswi tshamelaka ku vutisiwa hi vamanana lava nga na HIV na lava nga riki na HIV.

**Xivutiso:** Muakelana wa mina u vule leswaku ndzi fanele ku kuma murhi wun'wana wo hlantswa khwiri ra n'wana wa mina. Xana leswi swi na nkoka?

**Nhlamulo:** Kholositiramu, masi yo sungula lama humesiwaka hi tinhlalimbya to humesa masi endzhaku ko veleka, ma basisa mahuma yo sungula ekhwirini ra n'wana. A wu lavi murhi wo basisa ku ya emahlweni tanihileswi masi ya vele ma nga basa,

naswona ma vumba nkuva wa khwiri, ku ri sirhelela eka tibakitheriya.

**Xivutiso:** Eka masiku mangarimangani lamo sungula, loko ndzi nga ri na masi yo ringanela, xana ndzi nga n'wi nwisamati kumbe masi man'wana?

**Nhlamulo:** N'wana u lava kholositiramu ntse-na. U ta fanela ku tshamela ku mamisa n'wana leswaku u ta va na masi – u endla masi hi ndlela yoleyo. Kombela sungukati ku ku nyika n'wana wa wena hafu ya awara yo sungula endzhaku ko veleka, leswaku u ta veka n'wana eveleni. N'wana u ta dyondza ku mama hi xihatla naswona leswi swi ta ku pfuna ku endla masi yo tala.

**Xivutiso:** Ndzi mamisa n'wana vele, kambe n'wana a nga eneriseki. Xana ndzi fanele ku n'wi nyika na masi ya vana?

**Nhlamulo:** E-e, u nga endla masi yo tala hi ku tshamela ku mamisa n'wana nkarhi hinkwawo. Pfumelela n'wana nkarhi wo mama kufikelaloko a enerisekile eka vele rin'we ku tiyisisa leswaku n'wana u kuma masi yo hetelela lama ma nga masi lama nga na mafurha, lawa i masi lama n'wana a ma kumaka ekuheteleleni ka ku mama. Loko n'wana a mama swinene, ku endleka

masi yo tala.

**Xivutiso:** N'wana wa mina u tshama a ri karhi a lava ku mama nkarhi hinkwawo, kumbe a ndzi na masi yo ringanela ke?

**Nhlamulo:** Kumbe n'wana u le ku kuleni hi xihatla, kutani u lava masi yo tala. Hi ku tshamela ku mamisa nkarhi hinkwawo, u nga endla masi yo ringanela ku n'wi mamisa. Masi ya nge heli. Pfumelela n'wana ku mama nkarhi wo leha – u nga susi n'wana eveleni. Loko n'wana a tsakamisa malerhi yo tlula tsevu siku rin'wana na rin'wana, u tshama a ri karhi a mamisiwa (hi mpimohansi wa ka8-12 siku rin'wana na rin'wana), naswona n'wana a ri eku nyuheleni kufika kwalomu ka 500g n'hweti yin'wana na yin'wana, swi komba leswaku u endla masi lama ringaneleke.

**Xivutiso:** Loko n'wana wa mina a tshamela ku rila nkarhi hinkwawo, xana ndzi endla yini?

**Nhlamulo:** Mbuwetela n'wana wa wena hi ku n'wi nyika vele nkarhi hinkwawo. Vana va lava ku va ekusuhi na vamanana va vona. Leswi swi ta hlholoteriwa hi ku va vamanana na vana va vona va va eka kamara yin'we.

Loko n'wana wa wena a ri na ndlala, a twa torha kumbe a nga tsakangi, ku mama vele swi ta n'wi enerisa. A swi nge endleki leswaku u mamisa n'wana wa wena kuhundza mpimo loko u n'wi mamisa masi ya vele ntse-na.

**Xivutiso:** Xana swi kahle ku nyika swo nwa swin'wana?

**Nhlamulo:** E-e, ku engetela swo nwa swin'wana swi vula leswaku n'wana a nga ha tala ku khomiwa hi mavabyi yo fana na nchuluko na nyumoniya. Nakambe, loko n'wana a va na swo nwa swin'wana, a nge he mami mikarhi hinkwayo naswona wena a wu nge he endli masi lama nga ringanela.

**Xivutiso:** Xana n'wana a nga lavi mati loko ku hisa?

**Nhlamulo:** E-e, masi yo sungula ya na mati yo tala naswona ya timula torha ra n'wana. Wo tiyisisa ntse-na leswaku u mamisa n'wana wa wena nkarhi hinkwawo eka maxelo yo hisa.

**Xivutiso:** Xana i rini ndzi faneleke ku engetela swakudya swin'wana?

**Nhlamulo:** Endzhaku ka tin'hweti ta tsevu, yana emahlweni u mamisa vele tanihi le kusunguleni, kambe u engetela na swakudya swin'wana. N'wana u lulamerile ku sungula ku dyondza ku dya endzhaku ka tin'hweti ta 6. **U**

*Vuxokoxoko lebyi byi phakeriwile hi Ndzawulo ya Rihanyo ya KwaZulu-Natal.*



government communications

Department: Government Communication and Information System  
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Tel: 012 473 0353

Email: [vukuzenzele@gcis.gov.za](mailto:vukuzenzele@gcis.gov.za)

Address: Private Bag X745, Pretoria, 0001

Head of Editorial and Production

Regomoditswe Mavimbela  
[Regomoditswe@gcis.gov.za](mailto:Regomoditswe@gcis.gov.za)

Acting Editor-in-Chief

Zanele Mngadi | [Zanelemngadi@gcis.gov.za](mailto:Zanelemngadi@gcis.gov.za)

Managing Editor

Tshepo Nkosi | [Tshepon@gcis.gov.za](mailto:Tshepon@gcis.gov.za)

News Editor

Noluthando Motswai

Writers: More Matshediso

Graphic Designers

Tendai Gonese | Benny Kubjana

Production Assistants

Jauhara Khan | Sebastian Palmer

Language Practitioners

Nomgcibelo Motha | Boitumelo Phalatse  
Thandolunye Khulu | Mahanyele Ramapala



**Vuk'uzenzele**  
is published by Government Communications (GCIS)

Distributed by:  
**ON THE DOT**

Printed by:  
**RSING SUN PRINTERS**  
The Johannesburg Edition

The material in this publication may be reproduced, distributed, or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording, or other electronic or mechanical methods, without the prior permission of the publisher on condition that this publication shall be credited as the source.





# Tinhlayo ta mitirho ti komba leswaku ikhonomi ya hina yi le ka gondzo ra nhlakarhelo

**E**ka malembe mangarimangani lama nga hundza, MaAfrika-Dzonga va bohekile ku tiyisela ku kula ko nonoka na ku pfumaleka ka mitirho loku tlakukaka.

Leswi swi nyanyisiwile hi ntungukulu lowu onheke swinene, nkantshamiseko wa mpilupfilu lowu ringetiweke hi Mawuwana 2021, na tindhambi to tika eka swipemu swa Kwa-Zulu-Natal, Kapa-Vuxa na N'walungu-Vupeladyambu ekusunguleni ka lembe leri.

Exikarhi ka leswi hinkwaswo, nkitsikitsi wa eneji wu tile hi matimba, wu vanga ku onhaka eka ikhonomi na ku tikeriwa eka miti na mabindzu.

Kambe hambi exikarhi ka mitlhonthlo leyo tika, rixaka ra ka hina na ikhonomi swi kombisile ku kota ku tiyisela. Naswona swikombo hileswaku ikhonomi ya hina yi le ku kombeni ka swikombo leswi tshembisaka swa nhlakarhelo.

Tinhlayo ta mitirho leta ha ku humaka, hi ku kongoma, ti hi nyika swivangelo swo va na ku tshemba hi vukheta.

Tinhlayonhlayo ta Afrika-Dzonga ti rhekodile ku ehla ka mpimo wa ku pfumaleka ka mitirho eka kotara ya vumbirhi ya 2021. Xa nkoka, mpimo wa vona wu komba leswaku nhlayo ya xiviri ya vanhu lava nga thoriwa yi tlakuke kusuka eka 14.5 wa timiliyoni ta vanhu eka kotara ya vumune ya 2021 kufika eka 15.5 wa timiliyoni eka kotara ya vumbirhi ya 2022.



Loku i ku tlakuka loku nyikaka matimba eka mitirho leyi lavekaka swinene eka hafu yo sungula ya lembe leri.

Mitirho leyi yi tumbuluxiwe ngopfungopfu eka tisekitara to tanihi miganga na vukorhokeri bya vanhu, mabindzu, timali na, laha swi vonakaka swinene, vuaki.

Hakunene, ka ha ri na swo tala leswi faneleke ku endliwa loko hi fanele ku fikelela ku eneriseka ka nkoka eka mpimo wa le henhla wa ku pfumaleka ka mitirho laha tikweni ra ka hina.

Hi nkarhi wu ri wun'we, tinhlayo leti ti komba leswaku tindhawu ta swirhangana ta Kungu ro Aka hi Vutshwa na Nhlakarhelo wa Ikhonomi – to tanihi ku thoriwa ka vanhu hi vuningi, ku cinca ikhonomi na nhluvukiso wa switirhisiwakulu – swi na nkhumbo eka ku tumbuluxiwa ka mitirho.

Loko nhluvukiso wa switirhisiwakulu na vuvekisi ku ri xin'wana xa swirhangana swa nkoka eka kungu ra hina ra nhlakarhelo, ku kula ka mitirho eka xiyenge xa vuaki swi tisa ku tshemba.

Mpimanyeto wa Nyenyenyana hi 2022 wu andlale ku tlakuka ka 30% ta matirhiselo ya mali eka switirhisiwakulu swa mfumo eka nkarhi wa malembe manharhu lama landzelaka kufika eka R812 wa tibiliyoni, loko ku fananisiwa na R627 wa tibiliyoni eka malembe manharhu lama nga hundza.

Bodo ya Nhluvukiso wa Indasitiri ya Vuaki ya ha ku lemuka leswaku ku vile na ku tlakuka eka tiphurojeke ta switirhisiwakulu leti lawuriwaka hi mabindzu ya mfumo yo fana na Transnet na Eskom, kambe na le ka madorobakulu na hi ku tirhisa Ndzawulo ya Mitirho ya Mfumo na Switirhisiwakulu.

Hi Khotavuxika lembe leri, hi vone ikhonomi ya hina yi tlhelela eka tilevhele to kula ta loko ku nga se va na ntungukulu hikwalaho ka mbuyelo wa GDP wa kahle hi ku fananisa eka kotara yo sungula ya lembe. Hi ntolovelole, xikongomelo i ku fambela ekule swinene na tshaku lera le hansi, leswi swi nga swona swi endlaka leswaku hi ya emahlweni na nkongomiso wa hina eka antswiso lowu nga na

xivumbeko lowu wu susumetaka ku kula.

Mfumo wa ha ku hangalasa hundzuluxo lowu ringanyetiweke ku endlela ku susa mpimohansi wa ku nyikiwa ka tilayisense ta tindhawu to endla gezi naswona wu khutaza vuvekisi eka tiphurojeke ta swikalo swa nhlango leswikulu ku engetela hi ku hatlisa ntalokulu wo endla gezi lowuntshwa eka giridi. Leswi swi yimela ndzimakulu eka matshalatshala ya hina yo cinca matshamelo ya eneji laha tikweni, xilaveko xa nkoka xa ku kula ka ikhonomi na ku tisa vuvekisi.

Kusukelaloko kungu ra eneji ra rixaka ri tivisiwile hi Mawuwana lembe leri, a hi ri eku tirheni hi matimba tanihi mfumo hi ku tirhisana na vatekaxiave vo hambanahambana hi mayelana na ku tirhisa na antswiso wa pholisi.

Kusukelaloko hi tlakusile mpimohansi wa ku nyikiwa ka tilayisense kuya eka timegawati ta 100 hi Khotavuxika hi 2021, kutlula 500 MW ta tiphurojeke to endla gezi hi vanhu lava tiyimeleke ti tsarisiwile, ti na ku humelela ka kutlula 6,000 MW ta tiphurojeke leti nga eka switeji swo hambanahambana swa nhluvukiso.

Phurosese yo antswisa leyi nga na xivumbeko yi ya emahlweni na ku komba ku humelela eka ku seketela ku kula ka ikhonomi na ku tisa vuvekisi.

Ku kula ka ikhonomi swi nge fikeleriwi naswona mitirho yi nge tumbuluxiwi handle ko endla miantswiso

leyi nga na xivumbeko leyo tika kambe leyi nga fanela leyi yi nga ta antswisa mbangu wa mabindzu na vuvekisi. Lowu i ntirho wa mfumo.

Hambiswiritano, ku tiyisisa ku humelela, hi ta fanele ku kondletela ku twanana exikarhi ka mabindzu, vatirhi na vaaki lava nga na ku tsakela kun'we, ku nga ri eka miantswiso leyi lavekaka ntsena, kambe na le ka ku tipfumata loku faneleke ku kota ku fikelela swikongomelo swa hina.

Loko ikhonomi ya hina yi teka nkarhi ku hlakarhela naswona nongoloko wa hina wa antswiso wu ri karhi wu tirhisiwa, hi ta ya emahlweni na ku landzelela miphalalo yo engetela yo ku seketela ku tumbuluxiwa ka mitirho. Hi ku fambisana na magoza lama ma seketelaka ku kula ka sekitara leyi nga riki ya mfumo, hi ta ndlandlamuxa mitirho ya le ka mfumo no tiyisisa ku sirheleriwa ka vanhu lava sirhelelekangiki.

Ku kula eka mitirho, xikan'wana swikombo leswi tshembisaka swin'wana swa nhlakarhelo, swi fanele ku hi khutaza ku susumeta ku ya emahlweni na miantswiso leyi ku cinca na ku tirhisa Kungu ra hina ro Aka hi Vutshwa na Nhlakarhelo wa Ikhonomi ku pfulela vuvekisi na ku kula. Swi fanele ku khutaza vatirhisani va vaaki ku tirhisana swinene naswona hi xihatla lexikulukumba na xikongomelo ku fikelela ku kula hi xihatla no tumbuluxa mitirho yo tala. ①